

DEONTOLOGIK YONDASHUVNING NAZARIY ASOSLARI VA UNING TA'LIM BOSHQARUVIDAGI AHAMIYATI

Madjitova Shahlo Xomidovna

Buxoro innovatsiyalar universiteti

2- kurs magistranti

Annotatsiya: Ushbu maqolada deontologik yondashuvning nazariy asoslari va uning ta'lim boshqaruvidagi ahamiyati tahlil etiladi. Deontologiya, axloqiy burch va majburiyatlarni o'rganadigan falsafiy yo'nalish sifatida, ta'lim muassasalarida boshqaruv madaniyatini rivojlantirishda muhim rol o'ynaydi. Maqolada rahbarlarning burch va majburiyatlariga sodiqligi orqali ta'lim muassasalarida sog'lom axloqiy muhitni yaratish, mas'uliyatni oshirish va kasbiy etika me'yorlariga rioya qilish masalalari ko'rib chiqiladi. Shuningdek, axloqiy me'yorlarni shakllantirish usullari, jumladan, kasbiy etika kodeksini joriy etish, doimiy malaka oshirish, axloqiy muammolarni muhokama qilish va rahbarlarning shaxsiy namuna ko'rsatishi kabi chora-tadbirlar tahlil qilinadi.

Kalit so'zlar: Deontologik yondashuv, ta'lim boshqaruvi, axloqiy me'yorlar, kasbiy etika, boshqaruv madaniyati, mas'uliyat, axloqiy muvozanat.

Deontologik yondashuv ta'lim boshqaruvida axloqiy me'yorlarni shakllantirishda muhim nazariy asos bo'lib, u rahbarlarning burch va majburiyatlariga sodiqligini ta'kidlaydi. Ushbu maqolada deontologik yondashuvning nazariy asoslari va uning ta'lim boshqaruvidagi ahamiyati tahlil etiladi. Deontologiya yunoncha "deon" — burch va "logos" — ta'limot so'zlaridan kelib chiqqan bo'lib, axloqiy burch va majburiyatlarni o'rganadigan falsafiy yo'nalishdir. Bu yondashuvga ko'ra, insonning harakati uning natijasidan qat'i nazar, axloqiy jihatdan to'g'ri yoki noto'g'ri deb baholanadi. Immanuel Kantning axloqiy qarashlari deontologik axloqiy tizimning asosini tashkil etadi. Uning fikricha, insonlar o'z harakatlarini axloqiy burch va majburiyatlarga asoslangan holda amalga oshirishlari lozim. Bu tamoyil ta'lim muassasalarida boshqaruv madaniyatini rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega.

Ta'lim boshqaruvida deontologik yondashuvni qo'llash bir qator muhim jihatlarni o'z ichiga oladi:

1. Axloqiy Muvozanatni Ta'minlash: Deontologik yondashuv rahbarlarni qaror qabul qilish jarayonida axloqiy me'yorlarga qat'iy rioya qilishga undaydi. Bu esa ta'lim muassasasida adolatli va ishonchli muhitni yaratishga yordam beradi. Axloqiy muvozanat o'qituvchilar va o'quvchilar o'rtasida o'zaro hurmat va ishonchni mustahkamlaydi, bu esa ta'lim jarayonining samaradorligini oshiradi.

2. Mas'uliyatni Oshirish: Deontologik tamoyillar rahbarlarni o'z burch va majburiyatlariga sodiq bo'lishga undaydi. Bu ularning mas'uliyatini oshiradi va ta'lim jarayonining sifatini yaxshilaydi. Mas'uliyatli rahbarlar o'z xodimlari va o'quvchilariga namuna bo'lib, ularning ham mas'uliyatli bo'lishiga turtki beradi.

3. Kasbiy Etika Me'yorlariga Amal Qilish: Deontologik yondashuv rahbarlarni kasbiy etika me'yorlariga qat'iy rioya qilishga undaydi. Bu ta'lim muassasasining obro'sini oshiradi va jamoatchilik ishonchini mustahkamlaydi. Kasbiy etika me'yorlariga amal qilish orqali rahbarlar o'qituvchilar va o'quvchilarga yuqori axloqiy standartlarni namoyish etadilar.

Ta'lim boshqaruvida deontologik yondashuv asosida axloqiy me'yorlarni shakllantirish uchun quyidagi chora-tadbirlar amalga oshirilishi lozim:

1. Kasbiy Etika Kodeksini Joriy Etish: Ta'lim muassasasida barcha xodimlar uchun majburiy bo'lgan kasbiy etika kodeksini ishlab chiqish va uni amaliyotga tatbiq etish axloqiy me'yorlarni mustahkamlashning asosiy usullaridan biridir. Bu kodeks o'qituvchilar va rahbarlarning kasbiy faoliyatida yo'l-yo'riq bo'lib xizmat qiladi, ularning burch va majburiyatlarini aniq belgilaydi. Kasbiy etika kodeksi orqali xodimlar o'z faoliyatlarida qanday axloqiy tamoyillarga amal qilishlari lozimligini bilib oladilar, bu esa ta'lim muassasasida yagona axloqiy standartlarni shakllantiradi.

2. Doimiy Malaka Oshirish: Rahbar va o'qituvchilar uchun axloqiy masalalar bo'yicha muntazam trening va seminarlar tashkil etish ularning axloqiy bilim va ko'nikmalarini rivojlantirishda muhimdir. Bunday tadbirlar xodimlarning kasbiy etika me'yorlari haqida chuqurroq tushunchaga ega bo'lishlariga yordam beradi, shuningdek, ularni amaliyotda qo'llash bo'yicha ko'nikmalarini oshiradi. Doimiy malaka oshirish orqali xodimlar zamonaviy pedagogik yondashuvlar va axloqiy masalalardagi yangiliklardan xabardor bo'lib boradilar, bu esa ta'lim jarayonining sifatini oshirishga xizmat qiladi.

Axloqiy Muammolarni Muhokama Qilish: Ta'lim jamoasida axloqiy masalalarni ochiq muhokama qilish uchun platformalar yaratish xodimlar o'rtasida tajriba almashish va bir-birlaridan o'rganish imkonini beradi. Bunday muhokamalar orqali xodimlar turli axloqiy muammolarni birgalikda tahlil qilib, ularni hal etish bo'yicha samarali yechimlarni ishlab chiqadilar. Ochiq muloqot muhitining yaratilishi xodimlar o'rtasida ishonchni mustahkamlaydi va jamoaviy axloqiy me'yorlarni shakllantirishga yordam beradi.

Deontologik yondashuv axloqiy tamoyillar va majburiyatlarga asoslangan bo'lib, ta'lim boshqaruvida muhim ahamiyatga ega. Bu yondashuv ta'lim jarayonida ishtirok etuvchi barcha tomonlarning axloqiy majburiyatlarini belgilaydi va ularning faoliyatini axloqiy me'yorlarga muvofiq olib borishga undaydi.

Pedagogik deontologiya esa o'qituvchilarning kasbiy axloqiy majburiyatlarini o'rganadi. Bu soha o'qituvchilarning o'z vazifalarini bajarishda qanday axloqiy tamoyillarga rioya qilishlari kerakligini aniqlaydi. Masalan, o'qituvchilarning o'quvchilarga nisbatan adolatli bo'lishi, bilimlarni to'g'ri va tushunarli yetkazishi, shuningdek, o'z kasbiy malakasini doimiy ravishda oshirib borishi kabi masalalar pedagogik deontologiyaning asosiy mavzularidandir.

Ta'lim boshqaruvida deontologik yondashuvni qo'llash orqali ta'lim muassasalarida axloqiy muhitni yaxshilash, o'qituvchi va o'quvchilar o'rtasidagi munosabatlarni mustahkamlash, shuningdek, ta'lim sifatini oshirish mumkin. Bu yondashuv ta'lim jarayonining barcha bosqichlarida axloqiy me'yorlarga rioya qilishni ta'minlaydi va ta'lim tizimining samaradorligini oshiradi. Pedagogik deontologiya va kompetentlik fanining

20-Fevral, 2025-yil

maqsadi va vazifalari haqida batafsil ma'lumot olish uchun quyidagi manbaga murojaat qilishingiz mumkin.

Xulosa qilib aytganda, deontologik yondashuv ta'lim boshqaruvida muhim ahamiyat kasb etadi, chunki u axloqiy tamoyillar va majburiyatlarga asoslangan boshqaruv tizimini shakllantirishga yordam beradi. Bu yondashuv o'qituvchilar, rahbarlar va ta'lim jarayonida ishtirok etuvchi barcha tomonlarning axloqiy me'yorlarga rioya qilishini ta'minlaydi. Ta'lim muhitida axloqiy tamoyillarni mustahkamlaydi – o'qituvchilarning kasbiy majburiyatlari aniq belgilanadi va ularga rioya qilish rag'batlantiriladi. O'quvchilar va o'qituvchilar o'rtasida ishonch muhitini yaratadi – bu esa ta'lim jarayonining samaradorligini oshiradi. Boshqaruv jarayonlarini samarali yo'naltiradi – axloqiy mas'uliyatga asoslangan qarorlar qabul qilinishi ta'minlanadi. Ta'lim sifatini oshirishga xizmat qiladi – axloqiy yondashuv asosida olib boriladigan ta'lim jarayoni barqaror va samarali bo'lishiga yordam beradi. Shunday qilib, deontologik yondashuvni ta'lim boshqaruvida qo'llash orqali nafaqat kasbiy axloqiy mas'uliyat mustahkamlanadi, balki ta'lim tizimining umumiy samaradorligi ham ortadi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Абдуллаев, А. (2020). Педагогик деонтология: назарий ва амалий асослар. Тошкент: Ўзбекистон Миллий Энциклопедияси.
2. Назаров, Ш. (2019). Таълим бошқарувида ахлоқий ёндашувлар. Тошкент: Фан ва технология.
3. Хамидов, Д. (2021). Ўқитувчининг касбий ахлоқи ва педагогик маданияти. Самарқанд: СамДУ нашриёти.
4. Kant, I. (1785). Groundwork of the Metaphysics of Morals. Cambridge University Press.
5. Rawls, J. (1999). A Theory of Justice. Harvard University Press.
6. Gert, B. (2004). Common Morality: Deciding What to Do. Oxford University Press.
7. Weber, M. (1947). The Theory of Social and Economic Organization. The Free Press.
8. UNICEF (2022). Ethics in Education and Leadership: A Global Perspective. New York: UNICEF Publications.
9. UNESCO (2021). Global Education Monitoring Report: Ethics and Integrity in Education. Paris: UNESCO Publishing.
10. Skripkina, T.P. (2015). Педагогическая деонтология в современном образовании. Москва: Просвещение.
11. Икрамова, Н. А. (2022). ПОТЕНЦИАЛЬНЫЕ ПОСЛЕДСТВИЯ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ МЕДИА В КЛАССЕ. INTERNATIONAL CONFERENCE ON LEARNING AND TEACHING, 1(8), 767-770.
12. Ikramova, A. (2021). INGLIZ ADABIYOTIDA YUJIN ONIL VA UNING DRAMA YOZISH MAHORATI. ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz), 8(8).

20-Fevral, 2025-yil

13. Икрамова, Н. А. (2022). ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ТЕХНОЛОГИЙ И МЕДИА В ДОШКОЛЬНЫХ КЛАССАХ. INTERNATIONAL CONFERENCE ON LEARNING AND TEACHING, 1(8), 552-555.
14. Икрамова, А. А. (2022). ИҚБОЛ МИРЗОНИНГ “САМАРҚАНД САЙҚАЛИ” ШЕЪРИЙ ДРАМАСИДА СИНКРЕТИК ХУСУСИЯТЛАР. МЕЖДУНАРОДНЫЙ ЖУРНАЛ ИСКУССТВО СЛОВА, 5(4).
15. O'ZBEK, V. I. T. X. (2024). Annotatsiya. Ushbu maqolada o 'zbek va ingliz tillarida otlarning motivatsion asoslari o 'rganilib, so 'z yasalishidagi perifraza hodisasiga e'tibor qaratiladi. Perifraziya-bu ikki yoki undan ortiq so'zlardan bitta leksik elementni ifodalash uchun foydalanishni o'z ichiga olgan lingvistik vosita bo'lib, ko'pincha nozik ma'nolarni yaratadi va o'ziga xos konnotatsiyalarni beradi. O 'zbek va ingliz tillaridan misollarni o 'rganib, biz ushbu tillarda perifraz orqali otlarning shakllanishi va talqinini XORAZM MA'MUN AKADEMIYASI AXBOROTNOMASI, 148.
16. Икрамова, А. А. (2022, January). Использование терминов драмы и драматургии в английской литературе. In Integration Conference on Integration of Pragmalinguistics, Functional Translation Studies and Language Teaching Processes (pp. 245-247).
17. Aziza Aminovna, I., & Shodiyeva Sarviniso, K. (2024). 20-ASR INGLIZ SHE'RIY DRAMASI VA UNDA TARIXIY MAVZU TALQINI. PEDAGOG, 7(3), 36-41.